

YAKOV İVANOVIÇ (JAKOB İOGANN) LİNDENAU VE ONUN ÇALIŞMALARINDA YAKUTLAR

Yrd. Doç. Dr. Muvaffak DURANLI¹

ÖZET

Çarlığın toprak ve yeni kaynak arayışları, XVIII. yüzyılda Sibirya topraklarında yapılan araştırmalara büyük bir hız verilmesini sağlamıştır. 1725- 1730 tarihleri arasında Birinci Kamçatka Araştırma Grubu'nun, 1733- 1743 tarihleri arasında da İkinci Kamçatka Araştırma Grubu'nun çalışmaları, Rusya'nın Sibirya'daki hakimiyetini arttırmasını, ülke ekonomisine yeni kaynaklar sağlamasına yardımcı olmuştur. Genel olarak düzenli bir devlet sisteminden uzak olan Sibirya'nın yerli halkları topraklarına gelen bu yeni sistemle uzlaşmak durumunda kalmıştır. I. Petro'nun hayallerini gerçekleştiren araştırma gezileri, Sibirya topraklarının sadece coğrafi, yer altı ve yer üstü kaynaklar açısından incelemekle kalmamış, bu toprakları yurt edinmiş küçük toplulukların da çok yönlü incelenmesini sağlamıştır.

İkinci Kamçatka Araştırma Grubu kadrosunda yer alan, Yakov İvanoviç Lindenau, başlangıçta bu araştırma grubunun sıradan bir çevirmeni olarak Sibirya topraklarına gelir. Zaman içinde gerek coğrafi tasvirleri gerekse başta Yakut olmak üzere, diğer Sibirya halklarının çok yönlü tasvirleriyle bu alanda önemli çalışmalar yerine getirir.

Avrupa kökeni Rusya vatandaşı Lindenau'nun raporlarının genel olarak Almanca yazılmış olması, onun bu dönemde sadece basit bir “çevirmen” olarak görülmesi onun bilimsel mirasının uzun yıllar göz ardı edilmesine neden olmuştur.

Makalede Yakov İvanoviç Lindenau'nun hayatı, onun Sibirya araştırmaları içindeki yeri, Yakut kültürü ile ilgili çalışmalara katkısı ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Sibirya, araştırma grupları, Y. İ. Lindenau, Yakutlar

---

¹ Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, m_duranli@hotmail.com

YAKOV IVANOVICH LINDENAU AND YAKUTS IN HIS WORKS

ABSTRACT

The Empire's search for land and new resource speeded up in great measure studies done in Siberia in 18th century. The First Kamchatka Expedition lasted from 1725 to 1730 and the Second Kamchatka Expedition lasted from 1733 to 1743, also the increase of Russian domination in Siberia helped provide new resources to the country's economy. The local population of Siberia that was generally far from a steady state system had to compromise with this new system which came on this territory. Research expeditions which made real dreams of Peter the Great didn't just research geography of Siberia, its underground and ground sources but also provided multi-perspective research of small communities that settled in this territories.

Yakov Ivanovich Lindenau who was member of the Second Kamchatka Expedition at first came to Siberia as an ordinary translator. In time, he made important studies on both geographical descriptions and multi-perspective descriptions of Siberian people, particularly Yakuts.

The ignoring of his scientific heritage for a long time was caused by the fact that Lindenau who was a European with Russian citizenship wrote his reports in German and was considered as just a "simple translator" in this period.

In this article, Yakov Ivanovich Lindenau's life, his place in the studies on Siberia and his contribution to the Yakut culture will be discussed.

Keywords: Siberia, research expeditions, Y.I. Lindenau, Yakuts.

Sibiryaya tarihi ve Sibiryaya halkları ile ilgili çalışmalarda adı geçen ilk bilim adamlarının Avrupa kökenli olduğu bilinmektedir. Avrupalı bilim adamlarının çalışma gruplarına katılan Rus araştırmacılar, daha sonraları bu alanda bireysel çalışmaya başlamışlardır. Rusya’da bazı dönemlerde bilime destek veren yöneticiler, Batı kökenli bilim adamlarına sahip çıkmış, onların Rusya’da yaşamaları ve Rus bilimine katkıda bulunmaları için bazı ayrıcalıklar tanımışlardır. P. S. Pallas ve G. F. Miller gibi Batı kökenli tarihçi ve etnograflar, bu grupta ilk akla gelen bilim adamları arasında yer almaktadır.

Sibiryaya çalışmaları bu grup araştırmacıların yanı sıra, Rusya sınırları içinde doğmuş, yabancı kökenli ailelere mensup az sayıdaki araştırmacılar tarafından da sürdürülmüştür. Bu tür bilim adamları ilk planda Rus sayılmış, fakat diğer yabancılar kadar saygı görmemiş ve ayrıcalıklar tanınmamıştır. Bu bilim adamları, çalışmalarda her zaman ikinci planda tutulmuş, onların Sibiryaya’nın farklı bölgelerinde yaptığı çalışmalar uzun yıllar görmezlikten gelinmiştir.

Bu makalede, Sibiryaya çalışmaları ile tanınan Yakov İvanoviç Lindenau üzerinde durulacaktır. Yakov İvanoviç Lindenau, Sibiryaya hakkında çalışan araştırmacılar arasında ikinci grup olarak değerlendirilen Rusya sınırları içinde doğan Batı kökenli bir aileye mensup araştırmacılarıdır.

Yakov İvanoviç Lindenau, Moskova’da doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak belirlenememiştir. Bazı kaynaklarda Lindenau’nun doğum tarihi 1700, bazı kaynaklarda ise 1710 yılı olarak gösterilmiştir. Doğum tarihindeki bu belirsizlik, ölüm tarihine yansımıştır. Araştırmacının ölüm tarihi 1795’dir.²

Lindenau’nun kaynaklarda yer alan ön adlandırma şekli Yakov İvanoviç (ad-baba adı), onun gerçek adı ve baba adının Rusçalaşmış biçimidir. Araştırmacının gerçek adı “Jakob” ve baba adı “İohann” olup kaynaklarda kendisinin İsveç kökenli olduğu belirtilmektedir. Çocukluğu ve ilk eğitim yılları Livland’da geçen Lindenau, burada Latince, matematik ve muhasebe alanlarında eğitim görmüştür.³ Y. İ. Lindenau, daha sonraki yıllarda muhasebe okulunu bitirmiş ve 1729- 1730 yıllarında Pernova şehrindeki valilik yönetiminde muhasebeci olarak çalışmıştır.⁴

---

² İ. Y. Vasilyev, “Arhaizmi v rabote Y. İ. Lindenau ‘Opisanie Yakutov’”, *İzvestiya Rossiyskogo Gosudarstvennogo Pedagogičeskogo Universiteta im. A. İ. Gertsena*, S. Peterburg, 2008, Sayı 74/ 1, s. 103.

³ İ. S. Vidovina (redaktör), Y. İ. Lindenau, *Opisanie narodov Sibiri (Pervaya Polovina XVIII Veka)*, Magadan, 1983, s. 6.

⁴ V. S. Lendenev, “Naş praşçur Yakob İogann Lindenau- uçastnik Velikoy Severnoy Ekspeditsii V. Beringa”, *Aus Sibirien- 2008 (Nauçno- Informatsionny Sbornik)*, Tümen, Koleso yayıncılık, s. 112.

1730 yılında ani bir kararla Almanya'ya giden Lindenau, Lübeck ve Hamburg'ta, bazı kaynaklara göre ise, Halle şehrinde 1732 yılına kadar kalmıştır.⁵ İki yıllık Almanya seyahatinden sonra Yakov Lindenau, Petersburg'a yerleşmiştir. Lindenau, Petersburg'ta çocuklara bilimleri öğretmek için kurduğu okulda 1737 yılına kadar öğretmen olarak çalışmıştır. Y. İ. Lindenau'nun eğitimlik faaliyeti beş yıla sınırlı kalmıştır. 1737 yılında Petersburg'ta Senatoya bağlı Voyvodalık kaleminde çevirmen olarak çalışmaya başlayan Lindenau, 8 Haziran 1739'da ise Latince ve Almanca çevirmen ve kopya elemanı olarak Bilimler Akademisi'ne geçmiştir. Bu dönemde Rusya'da bilime verilen önemi göstermek için Lindenau'nun maaşı ile ilgili olarak şu bilgiyi vermek yerinde olacaktır:

*“Mart 1737’de yılda yüz ruble maaşla Hükümet Senatosu Voyvodalık sekreteryasına çevirmen olarak girmiştir. ... Haziran 1739 yılına kadar çalışmış, aynı yılın temmuz ayında Bilimler Akademisine yılda 300 ruble maaşla Almanca ve Latince çevirmeni olarak kabul edilmiştir”.*⁶

1739 yılının Ekim ayında kendisiyle beş yıllık bir anlaşma yapılmış ve Johann Eberhard Fischer'in araştırma gezisine katılmaya gönderilmiştir. Lindenau, Fischer ile birlikte Surgut'a gitmiş, 5 Temmuz- 27 Eylül 1740 tarihleri arasında G. F. Miller'in kadrosunda bulunmuş, onunla birlikte Tobolsk'tan Berezov'a seyahat etmiş, daha sonra tekrar J. E. Fischer'in yanına dönmüş ve 1741 yılında Fischer ile birlikte Yakutsk şehrinde bulunmuştur.⁷

J. E. Fischer ile birlikte Sibiryaya topraklarında bulunan Lindenau'nun seyahatleri bir çalışma grubunun programı çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Sibiryaya topraklarında “Velikaya Severnaya Ekspeditsiya” (Büyük Kuzey Araştırma Grubu) adlı çalışma grubunun araştırması söz konusudur. Gerek Fischer gerekse Lindenau bu çalışma grubunun birer elemanı olarak bu topraklarda bulunmaktadır. J. E. Fischer ve Y. İ. Lindenau'nun katılımcısı olduğu bu araştırma grubu, “İkinci Kamçatka Araştırma Grubu” veya “Büyük Kuzey Araştırma Grubu” adıyla bilinmektedir. Sibiryaya topraklarında 1725-1730 tarihleri arasında çalışan

---

⁵ “V. Lagus, Erik Laksman. Ego Jizn, puteşestviya, issledovaniya i perepiska, Spb., 1890, s. 185.”. Bu bilgi için bkz. V. S. Lendenev, “Naş praşçur Yakob İogann Lindenau- uçastnik Velikoy Severnoy Ekspeditsii V. Beringa”, *Aus Sibiriien- 2008 (Nauçno- Informatsionny Sbornik)*, Tümen, Koleso yayıncılık, s. 113.

⁶ İ. S. Vidovina (redaktör), Y. İ. Lindenau, *Opisanie narodov Sibiri (Pervaya Polovina XVIII Veka)*, Magadan, 1983, s. 6.

⁷ İ. V. Şadrin, “İssledovatel XVIII v. Ob Etnogeze Yukagirov”, *Aus Sibiriien- 2008 (Nauçno- Informatsionny Sbornik)*, Tümen, Koleso yayıncılık, s. 219.

araştırma grubu ise, “Kuzey Doğu Araştırması” veya “Birinci Kamçatka Araştırması” olarak literatürde yer almaktadır.⁸

Lindenau ve Fischer’in katılımcısı olduğu, V. Bering yönetimindeki bu araştırma grubunun kurulma emri 17 Nisan 1732 yılında yayınlanmıştır. Senato, Amiral Birliği⁹ ve Bilimler Akademisi'nin katılımıyla, bu çalışma grubunun programının hazırlanması ve yönetmeliğinin oluşturulması bir yıl sonra gerçekleşmiştir. 16 Mart 1733’de Senato’nun özel oturumunda bu çalışma grubunu ve diğer alt bölümlerini onaylayan emir karara bağlanmıştır. Araştırma grubu bünyesinde sekiz bölüm bulunmaktadır. Bizim için ilginç olan sadece akademik olarak adlandırılan bölümdür. Akademik (veya kara) grubu tarih ve coğrafya profesörü G. F. Miller, doğa gözlemcisi İ. G. Gmelin¹⁰ ve astronomi profesörü L. D. De la Kroyer’den oluşmuştur. Kroyer’in yardımcıları A. D. Krasilnikov ve F. Popov adlı öğrencilerdir. G. F. Miller ve İ. G. Gmelin’in yerine daha sonra J. E. Fischer ve G. V. Steller geçmiştir. Grubun çalışmasına S. P. Kraşennikov, A. Gorlanov, L. İvanov, V. Tretyakov ve İ. Yahontov adlı öğrenciler, çevirmen Y. İ. Lindenau ve İ. V. Lyursenius, İ. Berkan ve Dekker adlı ressamlar katılmıştır.¹¹

Araştırmacı A. G. Gotovtseva, bu araştırma çalışmasının, Birinci Araştırma Grubunun yöneticisi V. Bering’in komutasında ve girişiminde başlatıldığını ve “*O güne kadar görülmemiş devasa bir proje...*” olduğunu belirtmiştir.¹² Bu grupta yer alan pek çok araştırmacının günlük, kısa raporlarının ve ayrıca bu çalışma grubuyla ilgili bazı belgelerin Bilimler Akademisi tarafından 1755- 1764 tarihleri arasında yayınlanan “Ejemesyaçnie Soçineniya K Polze i Uveseleniyu Slujaşçie” adlı dergide yer almıştır.

Yukarıda verdiğimiz isim listesindeki tek belirsizlik Fransız Kroyer ile ilgilidir. B. G. Ostrovskiy, Kroyer soyadlı Fransızın I. Petro tarafından 1725 yılında Rusya’ya davet edilen İosif Delil de- la- Kroyer (1688- 1769) olduğunu

---

⁸ M. İ. Belov, İstoriya Otkrıtiya i Osvoeniya Severnogo Morskogo Puti, Arktičeskoe Moreplavanie s Drevneyşih Vremen do Sredini XIX Veka, Moskova, 1956, s. 250

⁹ Rusça orijinalindeki adı “Admiralteystv- Kollegiya” olan bu kurum, I. Petro’nun reformları çerçevesinde kurulmuş ve 1718- 1802 yılları arasında Rusya’da faal olmuş, askeri- denizcilik yönetiminin en üst organıdır.

¹⁰ İogann Georg Gmelin (1709- 1755). Alman botanikçi. Bkz. B. G. Ostrovskiy, *Velikaya Severmaya Ekspeditsiya*, Arhangelsk, 1937, s. 17

¹¹ İ. V. Şadrin, “İssledovatelı XVIII v. Ob Etnogeze Yukagirov”, *Aus Sibirien- 2008 (Naučno- İnformatsionny Sbornik)*, Tümen, Koleso yayıncılık, ss. 218- 219.

¹² A. G. Gotovtseva, “Geografıçeskıe Otkrıtiya Pervoy Polovini XVIII Veka i Russkaya Jurnalistika (Jurnal “Ejemesyaçnie Soçineniya K Polze i Uveseleniyu Slujaşçie), *Vestnik RGGU, Seriya “Jurnalistika. Literaturnaya Kritika*”, Moskova, 2008, Sayı 11, s. 13.

belirtmektedir.¹³ Bu araştırma çalışmasını tanıtan 1851 tarihli yayında ise, Fransız araştırmacının Lyudvik Delil de- la Kroyer olduğu, onun ağabeyinin adının İosif olduğu belirtilmekte ve “*Astronom Delil de- la Kroyer eğitilmiş fakat alanında usta olmayan bir kişidir, yaşamayı ve içmeyi sever, o, ünlü astronom İosif Delil’in erkek kardeşidir*” açıklaması yer almaktadır.¹⁴ Sibiryaya çalışmalarına Fransız bilim adamlarının katkısı, ne yazık ki bugüne kadar yeterince incelenmemiştir.

Yukarıda bahsettiğimiz grubun çalışanlarının her biri Sibiryaya çalışmaları tarihinde önemli adlar olmuştur. Ne yazık ki grubun çalışanları çalışmalarını bireysel olarak farklı tarihlerde yayınlamayı tercih etmişlerdir. Örneğin; Y. İ. Lindenau’nun devamlı olarak sorun yaşadığı anlaşılan J. E. Fischer, Sibiryaya’da derlediği malzemeyi 1774 yılında “Sibirskaya İstoriya S Samago Otkrıtyaya Sibiri Do Zavoevaniya Sey Zemli Rossiyskim Orujiem, (Soçinennaya Na Nemetskom Yazıke i v Sobranii Akademiceskom Çitannaya Çlenom Sanktpeterburgskoy Akademii Nauk i Professorom Drevnostey i İstorii, Tak je Çlenom İstoriceskago Geşşingskoago Sobraniya İogannom Ebergardom Fischerom)” adıyla Petersburg’ta yayınlanmıştır.¹⁵

Lindenau’nun E. İ. Fischer ile Yakutsk’ta bulunduğu dönem onun için oldukça verimli olmuştur.¹⁶ “1741 yılında Yakutsk’ta bulunan Yakov Lindenau, bütün bir yıl boyunca kendi başına çalışmış, Yakutistan ve Yakutlarla ilgili materyal toplamış, bunun sonucu Yakutistan’ın coğrafi ve etnografi alanında incelenmesine yönelik bir belge olmuştur.”¹⁷

Y. Lindenau’nun katılımcısı olduğu bu araştırma çalışması 1743’de tamamlanmıştır. A. Sokolov, bu çalışmanın tamamlanmasının farklı bir nedeni olduğunu bildirmektedir; “*Pek çoğu ya kendilerine verilen görevi tamamlayıp ya da hastalıklar ve başka nedenlerden dolayı geri döndü; bazıları öldü... 1743 yılında Doğu Sibiryaya’da açlık baş gösterdi, 23 Eylül tarihli emirle de çalışma grupları*

---

¹³ B. G. Ostrovskiy, *Velikaya Severnaya Ekspeditsiya*, Arhangelsk, 1937, s. 17.

¹⁴ A. Sokolov, *Severnaya Ekspeditsiya 1733- 1743*, S. Peterburg, 1851, s. 22.

¹⁵ Fischer’in çalışmasının Türkçeye çevirisi şu şekildedir. “(Almanca Yazılan ve S. Peterburg Bilimler Akademisi Üyesi ve Tarih ve Geçmiş Profesörü, Aynı Zamanda Gaysin Tarih Derneği Üyesi İogann Eberhard Fischer Tarafından Akademi Toplantısında Okunan) Sibiryaya’nın Keşfedildiği Andan Rus Ordusu tarafından Fethedilinceye Kadarki Tarihi”.

¹⁶ İ. S. Vidovina, *Y. İ. Lindenau, Opisanie narodov Sibiri (Pervaya Polovina XVIII Veka)*, Magadan, 1983, s. 7’de 14. Dipnot (TsGADA, f. 199, No 511, c. II, d. 1, l. 1- 14).

¹⁷ İ. S. Vidovina, *a. g. e.*, s. 7. Bu sayfada 16. Dipnot, Lindenau’nun hazırladığı raporun arşiv sayısını göstermektedir. TsGADA, f. 199, No 511, c. 1, l. 1- 29).

Sibirya'nın daha olumlu koşullar içeren batı sınırlarına yerleştirilmesi, araştırma gezisini durdurma emri yayımlandı".¹⁸

Araştırma grubunun çalışmasını tamamlaması, Y. Lindenau'nun bilimsel çalışmasını tamamlanması anlamına gelmemektedir. Y. İ. Lindenau, 21 Ağustos 1746 tarihinde Petersburg'a dönene kadar Sibirya'nın farklı bölgelerinde bulunmuş ve bu bölgelerle ilgili verileri toplamaya devam etmiştir. Bu bölgeler arasında Ohotsk, Kamçatka, Yamskiy Ostrogu, Ud Ostrogu, Aldan, Amga nehir çevresi, Tugur nehrinden Amur nehrine kadar olan bölge ve İrkutsk şehri vardır. Lindenau, bütün bu adı geçen yerlerde yaşayan halkların ve grupların tasvirini farklı tarihlerde Bilimler Akademisi'ne rapor olarak göndermiştir. 21 Ağustos 1746 tarihinde Petersburg'a varan Y. İ. Lindenau, üç gün sonra 24 Ağustos'ta Akademiye "Uçinennie Raznim Gorodam, Putyam, Rekam i Narodam Opisanıya" (Çeşitli Şehir, Yol, Nehir ve Halklara İlişkin Tasvirler) başlıklı bir rapor vermiştir.¹⁹ Ağır işleyen bürokrasi çarkı, Y. İ. Lindenau'nun çalışmalarını da yavaşlatmıştır. Bir an önce Sibirya'ya geri dönmek isteyen Lindenau, ilk önce Akademi tarafından "bayraktar",²⁰ ünvanıyla ödüllendirilmiş, daha sonra da İrkutsk'a gönderilmiştir. 1748 yılında İrkutsk'a gelen Lindenau, 1750 yılına dek Balagan bölgesinde yönetici, (1750'den 1753'e kadar İrkutsk sekreteryasında sayım işleri ve hesapların teftişi görevlerinde bulunmuştur. 1762 yılında "Tuz İşlerini" takip etmek için Nerçinsk'e gönderilmiş, 1763'de İrkutsk'ta aynı işlerle ilgili olarak çalışmıştır.²¹

1764 yılında Lindenau, görüşmeler yapmak üzere Moskova'ya gelmiştir. Bu tarihten sonraki dönemde bilimsel çalışmaları hakkında pek fazla bilgi alınamayan Lindenau'yla ilgili bir haber Erik Laksman adlı araştırmacının 19 Mart 1785 tarihinde Bilimler Akademisi'ne gönderdiği mektupta yer almıştır. Laksman, mektubunda Lindenau'nun zor durumda yaşadığı ve Akademi'nin ona para yardımı yapması gerektiğini bildirmiştir. Akademi ise kaynak yokluğu nedeniyle yardım önerisini reddetmiştir.²²

---

¹⁸ A. Sokolov, *Severnaya Ekspeditsiya 1733- 1743*, S. Peterburg, 1851, ss. 227- 228.

¹⁹ Bu rapor Bilimler Akademisi Leningrad Bölümü Arşivinde yer almaktadır (LOAAN SSSR, f. 21, op. 5, No 813, 142- 143. yapraklar).

²⁰ Rusçada "praporşçik" olarak kullanılan bu unvanın başlangıçta bayrak taşıyan askerlere, daha sonra düşük rütbeli subaylara ve bazı araştırmacılara verildiği bilinmektedir. Bkz. M. Fasmer, *Etimologičeskiy Slovar Russkogo Yazıkıa*, Moskova, 1987, c. III, s. 354

²¹ İ. S. Vidovina (redaktör), Y. İ. Lindenau, *Opisanie narodov Sibiri (Pervaya Polovina XVIII Veka)*, Magadan, 1983, ss. 9- 10.

²² İ. S. Vidovina, *a. g. e.*, s. 10

Yakov İvanoviç Lindenau, 1795 yılında evinde çıkan bir yangın sonucunda doksan beş yaşında yanarak ölmüş, bu yangında onun zaman içinde biriktirdiği bütün belge ve raporların da yandığı bildirilmiştir.²³

Yakov İvanoviç Lindenau ve J. E. Fischer Arasındaki Uzlaşmazlık

Yakov İvanoviç Lindenau'nun J. E. Fischer ile arasındaki ilişkiyi tanımlamak, bu yaşanmışlığın üzerinden geçen bunca zamandan sonra oldukça zordur. Bu ilişkinin günümüze kalan tek tanığı, Rus arşivlerinde korunmuş belgelerdir. Bu belgeleri tek tek inceleyen A. İ. Andreyev, bu ilişkiyi ve bu uzlaşmaz ilişkinin nedenlerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Y. İ. Lindenau ve J. E. Fischer arasındaki ilişkinin başlangıç tarihi, A. İ. Andreyev'e göre, Lindenau'nun Bilimler Akademisi'ne kabul edilme tarihi olan 1739 yılıdır. Zira Büyük Kuzey Araştırma Grubu daha önce kurulmuş ve J. E. Fischer, Lindenau'dan önce görevine atanmış olsa da Sibiryaya yolculuğuna iki araştırmacı aynı tarihte başlamıştır. J. E. Fischer ve ekibi, 4 Ekim 1739 tarihinde Petersburg'tan ayrılmış ve 28 Mart 1740'da Tobolsk'a varmıştır. Daha sonra Fischer, Lindenau'yu Tobolsk'ta bırakıp Surgut'a geçmiştir.

Lindenau, Tobolsk'ta G. F. Miller tarafından hazırlanan çalışma sistematüğını Almancadan Rusçaya çevirmiş ve 1741 yılı Ocak ayının sonunda çeviriyi Fischer'e ulaştırmak için yola çıkmıştır.²⁴ Lindenau tarafından Rusçaya çevrilen bu sistematik talimatname, Sibiryaya topraklarında çalışacak pek çok araştırmacı için temel kılavuz görevi görmüştür.²⁵ G. F. Miller tarafından hazırlanan ve Y. İ. Lindenau tarafından Rusçaya çevrilen bu talimatname, 1287 maddeden oluşmaktadır. Burada yapılacak bütün çalışmalar maddeler halinde ele alınmıştır.²⁶

Lindenau ve Fischer arasındaki anlaşmazlığın tohumları adı geçen talimatnamenin çevrildiği bu dönemde başlamıştır. Lindenau, Tobolsk'tan ayrılmadan önce Senato'ya Fischer'in kendisine iş anlaşmasıyla belirlenmeyen işleri

---

²³ İ. S. Vdovina, *a. g. e.*, s. 10

²⁴ A. İ. Andreyev, *Oçerki Po İstoçnikovedeniyu Sibiri, Vıpusk Vtoroy XVIII Vek (Pervaya Polovina)*, Moskova- Leningrad, 1965, ss. 286- 287.

²⁵ Aleksandr Chr. Elert, Wieland Hintzsche, *Gerard Fridrih Miller, Etnograficeskie trudy*, çast I, Moskova, 2009, s. 12.

²⁶ Aleksandr Chr. Elert, Wieland Hintzsche, *Gerard Fridrih Miller, Etnograficeskie trudy*, C. I, Moskova, 2009, ss. 12- 13.

yaptırıldığına ve bu durumun sağlığını olumsuz yönde etkilediğine dair bir şikayet mektubu göndermiştir.²⁷

Y. Lindenau'nun J. E. Fischer hakkındaki olumsuz görüşleri, diğer araştırmacılar tarafından da paylaşılmaktadır. 20 Ağustos 1740'da Fischer, Tomsk şehrinde bulunmaktadır. Araştırma grubunun diğer bir çalışmanı olan İ. G. Gmelin; *"Miller'e yazdığı mektupta Fischer'in nasıl bir insan olduğu ile ilgili pek çok veri gönderir, fakat çok az veri Fischer'in bilimsel çalışmasına değinmektedir. Fischer toplum içinde garip bir şekilde kibar davranmakta, her küçük şeyden alınmakta ve her durumda soğukkanlılığını kaybetmektedir, bu nedenle Gmelin onunla tek başına karşılaşmayı tercih etmiştir"*.²⁸

Çok geçmeden Fischer ve Gmelin arasındaki dikkatli ilişki de bozulmuştur. İ. G. Gmelin, 13 Kasım 1740 da Miller'e şöyle yazmıştır; *"Uzun zamandır benden başka kimse onun yanına gitmiyor, şimdi ben de gitmiyorum, artık o tamamen yalnız kaldı. Onun buraya gönderilmesinin akademi için çok verimsiz olduğunu düşünüyorum: o hiçbir şey yapmıyor..."*.²⁹

Y. İ. Lindenau ve J. E. Fischer arasındaki ilişkinin daha sonraki dönemde de düzelmediği anlaşılmaktadır. Fischer 1739- 1745 yılları arasında Sibiry topraklarında bulunmuştur. A. İ. Andreyev, arşiv belgelerinden yaptığı araştırmalara dayanarak, Fischer'in özel hayatındaki sorunlardan dolayı bilimsel çalışmalarının ikincil düzeyde kaldığını ve halka karşı olumsuz tavrının, bazen halk bazen de yerel yöneticiler tarafından dışlanmasına neden olduğunu belirtmektedir.³⁰ Burada çalışma hayatındaki bir rekabetten çok Fischer'in özel hayatının çalışmalarına yansımaları sonucu yaşadığı kişilik problemlerinin ön planda olduğu anlaşılmaktadır.

Yakov İvanoviç Lindenau'nun Çalışmalarına Değer Veren Birkaç Bilim Adamı

Makalemizde böyle bir başlık oluşturmamızın temel nedeni, bazı araştırmacıların Yakov Lindenau'yu görmezlikten gelmeyi ustaca başarmış olmalarıdır.

---

²⁷ Şikayet mektubu için bak. A. İ. Andreyev, *a. g. e.*, s. 288.

²⁸ A. İ. Andreyev, *a. g. e.*, s. 288.

²⁹ A. İ. Andreyev, *a. g. e.*, s. 289. Andreyev bu yazışma için 15 nolu dipnotta Pekarskiy'in çalışmasını kullanmaktadır. (Pekarskiy I, ss. 619- 620).

³⁰ A. İ. Andreyev, *a. g. e.*, s 302.

Y. İ. Lindenau'dan söz etmeyen ilk çalışma 1851 tarihlidir. Bu çalışmanın yazarı A. Sokolov, bu araştırma gezisine katılanları yaklaşık dört sayfada iki sütun halinde verir. Birinci sütunda çalışmaya ilk anda girenler, ikinci sütunda ise daha sonraki yıllarda girenler yer almaktadır. Birinci sütunda çevirmen olarak sadece İlya Yahontov'un adı yer almaktadır. Çalışmada hiçbir şekilde Y. İ. Lindenau'nun adı geçmemektedir.³¹

Y. İ. Lindenau'dan söz etmeyen bir diğer çalışma, B. G. Ostrovskiy'e aittir. Ostrovskiy, Büyük Kuzey Araştırma Grubu'nun bütün çalışanlarını değerlendirirken Lindenau'yu başarılı bir şekilde görmezlikten gelmiştir. Onun hakkında bilgi vermek bir yana, Yakov Lindenau'nun adı Ostrovskiy'in çalışmasının hiçbir yerinde yer almamıştır.

Yakov İvanoviç Lindenau'nun çalışmalarını değerlendiren Rus bilim tarihinde bir kaç bir adamı vardır. Bunlardan biri de A. İ. Andreyev'dir. "Büyük Sibirya Araştırma Grubu" üzerine müstakil bir çalışmayı kaleme almış olan Andreyev, çalışmasının üçüncü bölümünde "İkinci Kamçatka Araştırma Grubunun Akademi Müfrezesinin Çalışmaları ve Materyalleri" başlığı altında "J. E. Fischer ve Y. İ. Lindenau" başlıklı alt bölümde Fischer ve Lindenau arasındaki ilişkiyi ve her iki araştırmacının çalışmalarını değerlendirir. A. İ. Andreyev'e göre; "*Lena nehrine giden yolun, ona dökülen nehirlerin tasviri çalışması 1741 yılında Lindenau tarafından tamamlanmış, oldukça başarılı bir çalışmadır.*"³² Y. İ. Lindenau'nun bu çalışması, arşivde "Miller Çantası" adlı dosyada yer almaktadır.³³

Andreyev'e göre; J. E. Fischer ile Y. İ. Lindenau arasındaki ilişki, Lindenau'nun verimli çalışması için gereken bütün ortamı sağlamıştır. "*Çalışmasının Fischer ile anılmasını istemeyen Lindenau, Fischer'den Kamçatka'ya gidişin ön hazırlığı için tek başına Ohotsk'a gemesine izin vermesini istemiştir. Fischer bu teklifi kabul etmiş, Lindenau kara yoluyla 27 Temmuzda Yakutsk'tan ayrılmış ve ancak 14 Eylülde Ohotsk'a varmış. Yakutsk'tan Ohotsk'a seyahatin tasvirini Lindenau özel bir çalışmada kullanmış*"³⁴, bu çalışma sadece coğrafi açıdan değil, aynı zamanda yazarın XVIII. yüzyıl Yakutsk şehrindeki yaşam koşullarıyla ilgili gözlemlerinden dolayı değer kazanmıştır".³⁵

---

³¹ A. Sokolov, *Severnaya Ekspeditsiya 1733- 1743*, S. Peterburg, 1851, s. 250.

³² A. İ. Andreyev, *a. g. e.*, s. 291.

³³ TsGADA, portf. Millera, No 511, II, tetr. 1, ll. 1- 14, No 523, tetr. 4, ll. 1- 13

³⁴ TsGADA, Portf. Millera, No 511, I, tetr. 1, ll. 1- 19

³⁵ A. İ. Andreyev, *a. g. e.*, s. 291.

Rusya’da etnografi biliminin 1917 öncesi gelişimini ve aşamalarını ayrıntılı bir şekilde inceleyen S. A. Tokarev, çalışmasında Lindenau’nun çalışmalarını ayrı bir başlık altında ele almayı gerekli gören birkaç bilim adamından biridir. “Yakov Lindenau’nun Etnografi Çalışmaları” başlıklı bu bölümde Tokarev, Lindenau’yu şu şekilde tanıtmaktadır:

*“En zengin etnografik materyaller araştırma grubunun en önemsiz katılımcılarından biri olan Yakov Lindenau tarafından toplanmıştır. O, Miller’in kadrosundaki basit bir ‘çevirmen’ sayılmış ve onun bazı emirlerini yerine getirmiştir, fakat daha sonra kendi başına da çalışmıştır. ‘Velikaya Severnaya Ekspeditsiya’ üzerine çalışan tarihçiler ondan ya genel olarak bahsetmekte ya da adını zikretmemektedirler. Bilgilerin yetersizliğinden dolayı onun araştırma grubu içindeki faaliyetinin nasıl geliştiğine ve onun tarafından derlenen materyallerin bu güne kadar neden yayınlanmadığına cevap vermek zordur”.*³⁶

Tokarev, Moskova’da arşivde (TsGADA)³⁷ “Millerskiy Portfel” adlı bölümde yer alan Lindenau’nun kendi el yazısıyla kaleme aldığı defterlerin önemine değindikten sonra, özellikle Yakutlarla ilgili defterin 94 sayfa ve 25 bölümden oluştuğunu, bu çalışmanın Yakutlar üzerine yapılmış ayrıntılı ilk çalışma olduğunu belirtmektedir. Tokarev, çalışmanın bölümleri hakkında genel bir bilgi verdikten sonra, “Araştırma grubunun hiçbir ünlü katılımcısı tarafından bu kadar düzenli yazılmayan bu monografi, XVIII. Yüzyılın ortasında bile Rusya’nın ulaştığı yüksek bilimsel düzeyi gösteren tek örnektir... eğer yurt dışındaki etnografi tasvirleriyle onu karşılaştıracak olursak daha sonraki yıllarda yazılan çalışmalar arasında, Lindenau’nun Yakutları tasvirleriyle eş değerde olan bir örnek göstermek zordur” cümleleriyle bu çalışmayı değerlendirmektedir.³⁸

Andreyev’in 1965 ve Tokarev’in 1966 tarihli bu çalışmalarından sonra diğer bilim adamları da Yakov Lindenau’nun çalışmalarını ön yargısız değerlendirmeye başlamışlardır. Örneğin; tarihçi E. İ. İvanov, Lindenau’nun Yakutların tasvirini incelediği makalesini 1971 yılında yayımlanmıştır.³⁹

G. F. Miller’in çalışmalarını değerlendiren S. İ. Vaynşteyn ve E. P. Baytanova; “Araştırma grubunun katılımcıları, G. F. Miller, İ. G. Gmelin, G. V. Steller, Y. İ. Lindenau, S. P. Kraşennikov, adlarını bilime yaptıkları katkıyla

---

³⁶ S. A. Tokarev, İstoriya Russkoy Etnografii (Dooktyabrskiy Perıod), Moskova, 1966, s. 85.

³⁷ TsGADA- Tsentralnyy Rossiyskiy Gosudarstvennyh Arhiv Drevnih Aktov (Merkezi Rusya Devlet Eski Akitler Arşivi).

³⁸ S. A. Tokarev, a. g. e., s. 87.

³⁹ İvanov, E. F., “Opisanie Yakutov Y. İ. Lindenau”, *Sovetskaya Etnografiya*, 1971, No 3, ss. 89- 95.

ölümsüzleştirmişlerdir,”⁴⁰ diyerek Lindenau’yu Sibirya çalışmalarında bir değer olarak göstermişlerdir.

N. V. Koşçekov’un Lindenau’nun bilimsel değerini ele aldığı makalesi ise, bu konuda son dönemde yayınlanan makale olmuştur.⁴¹

Yakov İvanoviç Lindenau ve “Yakutların Tasviri”

Yakov İvanoviç Lindenau’nun farklı halklarla ilgili çalışması 1983 yılında Z. Titova’nın tercümesiyle yayınlanıncaya kadar, kısa bölümler halinde farklı tarihlerde yayımlandığı bilinmektedir. Bu konudaki ilk çalışma S. Pallas’a aittir. Pallas, Lindenau’nun bir çalışmasını Almanca olarak yayınlamıştır.⁴²

Lindenau’nun “Opisanie o Çukotskoy zemli” (Çukot Ülkesinin Tasviri) adlı raporu, A. İ. Andreyev tarafından Rusça olarak yayınlanmıştır.⁴³ Lindenau’nun “Doroga iz Anadırskogo Ostroga” (Anadır Bölgesinden Geçen Yol) adlı çalışması ise, M. O. Kosven tarafından yayınlanmıştır.⁴⁴

Y. İ. Lindenau’nun “Opisanie Yakutov. Materialı, sobrannie s 1741 po 1745 g” (Yakutların Tasviri. 1741- 1745 Yılları Arasında Toplanan Materyaller) şeklindeki Rusça başlıklı çalışması, “Beschreibung der Jakuten. Sammlungen von Anno 1741 bis 1745” Almanca adıyla Moskova’daki arşivde (f. 199, No 511, ç. 2, d. 3, 1- 48 yapraklar) yer almaktadır. Daha önce belirttiğimiz gibi bu çalışma, yirmi beş alt bölümden oluşmaktadır. Burada tanıtacağımız bu çalışma, Z. Titova tarafından Almancadan Rusçaya çevrilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümü, “Yakutlar ve Onların Kökeni” başlığını taşımaktadır (ss. 17- 23). Yakutların kökenini dilleriyle açıklamaya çalışan Lindenau, onların dilinin Krasnoyarsk bölgesindeki Tatarların diline benzediğini belirttiikten sonra, Yakutların kökeni ile ilgili pek çok efsaneden alıntı yapmakta, halkın sayısını verirken yasak (vergi) defterlerindeki bilgiyi kullanmakla

⁴⁰ G. F. Miller. Hazırlayanlar; S. İ. Vaynşteyn ve E. P. Baytanova. *İstoriya Sibiri*, Moskova, 1999, c. I, S. 5.

⁴¹ Koşçekov, N. V., “Etnografiçeskie Trudı Yakova İvanoviça Lindenau”, *Tal’tsı*, İrkutsk, 2002, No 1, ss. 3- 7.

⁴² P. Pallas, P., *Neue Nordische Beyträge*, 1781, Bd. 1, ss. 245- 248.

⁴³ İ. S. Vdovina, a. g. e., s. 15’de 55. dipnot: A. İ. Andreyev, *İzvestiya Vsesoyuznogo geografiçeskogo obşçestva*, 1940, No 2, ss. 156- 157.

⁴⁴ İ. S. Vdovina, a. g. e., s. 15’de 56. dipnot: M. O. Kosven, “Etnografiçeskie Rezultatı Velikoy Severnıy Ekspeditsii 1733- 1744 gg.”, *Sibirskiy Etnografiçeskiy Sbornik*, 1961, c. 3, ss. 166- 212.

kalmamakta aynı zamanda görüşmelerinden edindiği bilgiyi de vermektedir. Onun yazdıklarına göre; “... *bir zamanlar kadınlar ve çocuklar hariç 20. 000 kişiymişler. Fakat onların sayısı bir taraftan kendi içlerindeki savaşlar sonucunda, diğer taraftan çiçek hastalığı yüzünden azalmıştır.*”⁴⁵

“Onların Dış Görünümü ve Ruhsal Nitelikleri” başlıklı ikinci bölüm, çalışmanın en kısa bölümüdür (s. 23). Burada bazen komik sayılabilecek veriler de yer almaktadır. Örneğin; “*Onlar iyi bir iştaha sahiptirler, ben seyahatim sırasında beş gencin bütün bir atı yediklerini kendim gördüm... Onlar becerikli hırsızlardır, üstelik hırsızlık onlarda bir zanaattır.*”⁴⁶

“Yakutlar Kendilerini ve Diğer Halkları ve Komşuları Onları Nasıl Adlandırıyor” başlıklı üçüncü bölümde (s. 23) verilen bütün adlar Latince yazımıyla verilmiştir. Burada verilen adların birebir doğru oldukları söylenemez. Lindenau'nun bu adları tek bir Yakut ağzından almış olduğu söylenebilir. Örneğin; “*Yakutlar kendilerini Sacha veya Zacha şeklinde adlandırırılar, bu kelimenin hiçbir anlamı yoktur.*”⁴⁷ açıklaması, günümüzde geçerliliğini yitirmiştir.

“Yakutlar Birbirinden Nasıl Ayrılır ve Nerede Yaşarlar” başlıklı dördüncü bölüm (s. 24) büyük bir paragraftan oluşmaktadır. Bu bölüm, kısa olmasına rağmen toplumda zenginliklerin adlandırılma biçimiyle ilgili ilginç veriler içermektedir. Örneğin; zengin "Bai", hem büyük baş hayvan hem de at olarak zenginliğinin hesabını bilmeyen zengin "Mung Aht Bai", beş veya altı at sürüsü olan "Onto Bai", bir veya iki at sürüsü olan "Bosacki tardak", bir veya üç ineği "Osın- Töhöe tardak".

“Onların Değişen veya Değişmeyen Barınakları, Bu Barınakların İç ve Dış Süslemesi ve Ahırlar” başlıklı beşinci bölümde genel olarak yazlık ve kışlık barınaklar anlatılmaktadır. Ancak Yakutların ellerindeki yağı hırsızlardan korumak için "kologos" adı verilen deri torbalara koyup ya ormanda sakladıkları ya da göle sarkıttıkları şeklinde ilginç bir uygulamadan bahsedilmektedir.⁴⁸ “Erkeklerin ve Kadınların Giydiği Giysi” başlıklı altıncı bölümde (ss. 25- 27) pek çok giysi parçası hakkında ayrıntılı bilgi yer almaktadır. Saçlar hakkında da bilgi veren Lindenau, Yakut kadının saçını hakkında şunları söylemektedir; “... *kadınlar ve kızlar saçlarını istedikleri şekilde uzatırlar, saç örgülerini yandan veya arkadan örerler, onların saç örgüleri Buryat kadınlarının at kuyruğundan ördükleri gibi sahte değildir. Yakut kadınları Buryat kadınları ile dalga geçer ve onların saçlarını*

---

⁴⁵ İ. S. Vdovina, a. g. e., s. 23.

⁴⁶ İ. S. Vdovina, a. g. e., s. 23.

⁴⁷ İ. S. Vdovina, a. g. e., s. 23.

⁴⁸ İ. S. Vdovina, a. g. e., s. 25.

yağmur suyuyla yıkadıklarını söylerler. Lindenau, Yakutçada saç örgüsünün karşılığını 'soksok' veya 'susok' olarak belirtir. Yakut kadınlar saç örgülerine bazen küçük çanlar, boncuklar ve diğer her türlü küçük nesnelere bağlarlar".⁴⁹ Lindeau'nun verdiği yazımlar, o günkü transkripsiyon sistemine mi uygundur, yoksa araştırmacı Yakutçaya çok da hakim değil midir? Zira Yakut dilinin sözlüğünün yazarı E. Pekarskiy, bu kelimenin yazımının 'susuoh/sısah' şeklinde olduğunu göstermiştir⁵⁰. "Onların Yiyecekleri ve İçecekleri, Onları Nasıl Hazırlıyor ve Nasıl Kullanıyorlar" adlı yedinci bölümde (ss. 27- 29) Sibiryaya koşullarında yaşayan Yakutların yedikleri ilginç yiyeceklerden bahsedilmektedir. Örneğin; "*Kısrak veya inek yavruladığında plesantayı (Karbusun) tuzsuz haşlarlar ve yerler... Ağaçkakan dışında ormanda yaşayan bütün kanatlıları iç organlarıyla birlikte yerler*".⁵¹

"Onların Ev Eşyaları ve Bu Eşyalar Neden Yapılır" başlıklı sekizinci bölümde (ss. 29- 30) büyüklü küçüklü evde kullanılan bütün kaplar ve bunların kullanım alanları hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir.

"Onların Büyük Baş Hayvanları" adlı dokuzuncu bölümde (s. 30) çok genel bilgiler verilmekte, örneğin; at rengine "Kara- Ath" ve samur karası ata da "Kis Kara" denildiği belirtilmektedir.

"Yaşlarına Bağlı Olarak Tayların ve Buzağuların Farklı Adları ve Onlara Nasıl Bakıyorlar" başlıklı onuncu bölümden (ss. 30- 31) sonra "Onlarda Kızağa binmek ve Binmek atına Binmek İçin Gereken Araçlar" başlıklı on birinci bölüm (s. 31), "Yay, Ok ve Diğer Silahlar" başlıklı on ikinci bölüm (ss. 31- 32) gelmektedir.

"Onların Nikahları ve Törenleri" başlıklı on üçüncü bölüm (s. 32) evlilik törenleri hakkında bugün bildiğimiz bilgilerin tohumları niteliğindedir. Örneğin; "*Gelinin çadıra girdiği sırada ateşe yağ parçası atılır, gelin de dokuz kez eğilir, buna Togusta derler ve bu yüce varlık Ar- Tojon'un şerefine yapılır... Eğer koca ölürse onun küçük erkek kardeşi dulu kendine alabilir, fakat eğer bu kadını almak istemiyorsa kadın da ölen kocadan olan çocuklarına sahip olamayacak, o zaman da bütün mal kocanın erkek kardeşine geçecek, kadın ise onun yanında hizmetçi olarak çalışacaktır*".⁵²

"Evlilik Yaşamı, Hamilelik, Doğum, Kısırlık ve Yakutlar Hangi Durumlarda Ölüyor veya Tedavi Oluyorlar" başlıklı on dördüncü bölümde (ss. 33- 34) halk

---

⁴⁹ İ. S. Vdovina, *a. g. e.*, s. 26.

⁵⁰ E. K. Pekarskiy, *Slovar Yakutskogo yazıka*, Peterburg, 1959, sütun 2372.

⁵¹ İ. S. Vdovina, *a. g. e.*, s. 27.

⁵² İ. S. Vdovina, *a. g. e.*, s. 33

hekimliği ile ilgili pek çok veri yer almaktadır. Örneğin; “Eğer biri kabız olursa ayı kemiklerini suda haşlar, bu suya yağ ekler ve sıcak olarak içirirler”.⁵³

“Çocuklara Verilen Adlar ve Bu Adlar Nasıl Yapılıyor” başlıklı on beşinci bölüm (s. 34), “Boşanma, Boşanma Nedenleri ve Çocukların Eğitimi” (ss. 34- 35) başlıklı on altıncı bölüm, “Kötü Davranışların- Hırsızlık, Cinayet, Fahişelik ve Evlilik Sadakatinin Yıkılması- Yargılanması” başlıklı on yedinci bölüm (s.35) çok az bilgi içermektedir.

“Zaman, Yıl, Ay ve Günler, Güneş ve Ay Tutulmaları ve Bunların Nedenleri” başlıklı on sekizinci bölümü (ss. 35- 36), “Danslar, Koşu Yarışları ve Onların eğlenceleri” başlıklı on dokuzuncu bölüm (s. 36) takip etmektedir.

Yakutların hayatında geçmişten günümüze kadar devam eden en büyük kutlama, sıcak yazın karşılması olan "ısıyah"tır. Yakov Lindenau'nun çalışmasının yirminci bölümü “İsöch Bayramı” (ss. 37- 39) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Yakutların bu bayramı "İsöch" veya "Isök" veya "Üsöch" şeklinde adlandırdıkları belirtilmektedir. Adlandırmanın yazımı oldukça ilginçtir.

Y. Lindenau'nun çalışmasının yirmi birinci bölümü “Şamanlar veya Oyunlar, Onların Gelenekleri ve Hareketleri” (ss. 39- 40) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yer alan bilgilerin doğruluğu tartışmalıdır. Lindenau, şamanların koruyucu ruhu olarak Barilak'ı gösterir ve Lindenau'nun çalışmasında yer alan Barilak resmi verilirken resim altı açıklama olarak “Orman ilahı” açıklaması yapılmıştır.⁵⁴ Bilindiği gibi Yakut inancında Bayanay, ormanın ve avın koruyucu ruhu olarak bilinmektedir. “Kurban Sunumu, Kurbanlar Kime Sunulmakta ve Bu Nerede ve Nasıl Yapılmaktadır” başlıklı yirmi ikinci bölümü (s. 40), “Ölülerin Gömülmesi, Gömülme Yerleri ve Ölümünden Sonra Ruhun Durumu” başlıklı yirmi üçüncü bölüm (ss. 40- 42) izlemektedir.

“Tanrı, Melekler, Şeytan, Çeşitli Ruhlar ve Bu Ruhların Farklı Türleri” başlıklı yirmi dördüncü bölümde de (ss. 42- 44) bir önceki bölümdeki gibi bir belirsizlik söz konusudur. Bu bölümde "Baibajanai" olarak yazdığı ruhun Barilak'a bağlı olduğunu, Barilak'ın her Yakutun çadırında olduğunu ve avda başarı sağladığını belirtmektedir.⁵⁵ Y. Lindenau'nun çalışmasının son bölümü (yirmi beşinci bölüm) “Dünyanın, Meteorların Yaratılışı ve Dünyanın Sonu” (ss. 44- 45) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Yakutların inancındaki "kıyamet" kavramına yer

---

⁵³ İ. S. Vdovina, a. g. e., s. 34.

⁵⁴ İ. S. Vdovina, a. g. e., s. 37.

⁵⁵ İ. S. Vdovina, a. g. e., s. 43.

verilmiştir. Lindenau'ya göre; “... bu dünya daha iki kuşak, 200 yıl, var olacak, bundan sonra dünya ateşten yanıp yıkılacaktır. Geriye sadece iki çocuk- biri kız biri erkek- kalacak, gök yeniden bir halka gibi, yeryüzü ... Dünya bu çocuklara verilecek ve daha önce olduğu gibi, yeniden genişleyecektir. Benim Yakutlar hakkında verdiğim bilgiyle de bu eser bitmektedir”.⁵⁶

Sonuç/Değerlendirme

Yakov İvanoviç Lindenau, bazen görmezlikten gelinmiş, bazen sıradan bir “çevirmen” olarak tanınmıştır. Fakat Sibiry ve Kamçatka bölgesi hakkında yapılacak her çalışma için onun varlığı yadsınamaz. Pek çok çalışmasıyla Y. İ. Lindenau, “çevirmen” olmanın sınırları dışına çıkmış ve Çukçaların yaşadığı yerin haritasını ilk hazırlayan kişi olmuştur. Onun tarafından hazırlanan bu harita ilk olarak M. İ. Belov tarafından yayınlanmıştır.⁵⁷ Y. İ. Lindenau’nun hazırladığı harita, daha sonraki yıllarda E. P. Orlov tarafından incelenmiş, ayrıca XVII- XVIII yüzyıl haritalarına ayrılmış müstakil bir çalışmada hak ettiği yeri almıştır.⁵⁸

Burada üzerinde durulması gereken bir konu ise, İ. S. Vidovina’nın redaktörlüğünde Almanca çevirmeni Z. Titova’nın Lindenau’nun çalışmalarını Rusçaya kazandırmış olmasıdır. 1983 tarihinde yayınlanan bu çalışmadan sonra, Lindenau’nun çalışmaları Kuzey halkları üzerine çalışan bilim adamları (başta Yakut ve Rus) tarafından daha rahat bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Zira bu çalışma öncesinde arşivlerdeki bu belgelere ulaşmanın zorluğunun yanı sıra, Lindenau’nun çalışmalarının Almanca olması da zorluk oluşturmuştur. Bugün Y. İ. Lindenau’nun çalışmalarını kullanan araştırmacılar, bazı durumlarda onun tarafından verilen bilgilerin doğruluğunu kontrol etme durumunda kalacaklardır. Zira Yakov Lindenau tarafından oluşturulan notlar, onun Sibiry topraklarındaki yaşamının ilk dönemine ait olduğu için bazı hatalar içerebilir. Elbette bu durum, Lindenau’nun bilimsel değerini azaltmayacaktır. Yakut, Tunguz, Koryak, Buryat ve Yukagir halkları üzerine yapılacak her çalışmada, Y. İ. Lindenau tarafından oluşturulan raporlar ilk kaynak olduğu için değerini koruyacaktır.

---

⁵⁶ İ. S. Vdovina, *a. g. e.*, s. 45.

⁵⁷ M. İ. Belov, *a. g. e.*, s. 262.

⁵⁸ Bu bilgi için Bkz. İ. S. Vdovina, *a. g. e.*, s. 14. E. P. Orlov, “Çerteji Çukotki Yakova Lindenau i Timofeya Perevalova”, *Voprosi geografii Dalnego Vostoka*, 1957, No 3, s. 120; *Atlas geografiçeskih otkritiy v Sibiri i v Severo- Zapadnoy Amerike XVII- XVIII vv.*, Moskova, 1964, s. 122.

KAYNAKÇA

Andreyev, A. İ., Oçerki Po İstočnikovedeniyu Sibiri, Vıpusk Vtoroy XVIII Vek (Pervaya Polovina), Moskova- Leningrad, 1965.

Belov, M. İ., İstoriya Otkritiya i Osvoeniya Severnogo Morskogo Puti, Arktiçeskoe Moreplavanie s Drevneyşih Vremen do Sredini XIX Veka, Moskova, 1956.

Elert, Aleksandr Chr; Hintzsche, Wieland, Gerard Fridrih Miller, Etnografiçeskie Trudi, c. I, Moskova, 2009.

Fasmer, M., Etimologiçeskiy Slovar Russkogo Yazıka, Moskova, 1987, c. III.

Gotovtseva, A. G., “Geografiçeskie Otkritiya Pervoy Polovini XVIII Veka i Russkaya Jurnalistika (Jurnal “Ejemesyaçnie Soçineniya K Polze i Uveseleniyu Slujaşçie), Vestnik RGGU, Seriya “Jurnalistika. Literaturnaya Kritika”, Moskova, 2008, Sayı 11, ss. 11- 28.

Lendenev, V. S., “Naş Praşçur Yakob İogann Lindenau- Uçastnik Velikoy Severnoy Ekspeditsii V. Beringa”, Aus Sibirien- 2008 (Nauçno- İnfomatсионny Sbornik), Tümen, Koleso yayıncılık, ss. 112- 117.

Ostrovskiy, B. G., Velikaya Severnaya Ekspeditsiya, Arhangelsk, 1937.

Pekarskiy, E. K., Slovar Yakutskogo Yazıka, Peterburg, 1959.

Sokolov, A., Severnaya Ekspeditsiya 1733- 1743, S. Peterburg, 1851.

Şadrin, İ. V., “İssledovateli XVIII v. Ob Etnogeze Yukagirov”, Aus Sibirien- 2008 (Nauçno- İnfomatсионny Sbornik), Tümen, Koleso yayıncılık, ss. 215- 221.

Tokarev, S. A., İstoriya Russkoy Etnografii (Dooktyabrskiy Period) , Moskova, 1966

Vasilyev, İ. Y., “Arhaizmi v Rabote Y. İ. Lindenau ‘Opisanie Yakutov’”, İzvestiya Rossiyskogo Gosudarstvennogo Pedagogiçeskogo Universiteta im. A. İ. Gertsena, S. Peterburg, 2008, ss. 103- 106.

Vaynşteyn, S. İ.; E. P. Baytanova, E. P., G. F. Miller. İstoriya Sibiri, Moskova, 1999, c. I.

Vidovina, İ. S., (redaktör), Y. İ. Lindenau, Opisanie Narodov Sibiri (Pervaya Polovina XVIII Veka), Magadan, 1983.